

«СУЧАСНА СИСТЕМА СПОРТИВНОГО ТРЕНУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ»

ФУНКЦІЇ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В ЦИКЛІЧНИХ ВИДАХ СПОРТУ

Богуславська Вікторія

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація:

Потреба подальшого вдосконалення розроблених М.П. Пітиним [9, 10, 14] положень теоретичної підготовки в спорті викликала необхідність специфікації функцій теоретичної підготовки в циклічних видах спорту. Ми виходимо з положення, що теоретична підготовка у циклічних видах спорту повинна відповідати особливостям структури і змісту змагальної діяльності та методології підготовки спортсменів [11]. Тому допускаємо, що у теоретичній підготовці в циклічних видах спорту наявні власні функції, що й обумовлює актуальність цієї роботи. Мета дослідження охарактеризувати функції теоретичної підготовки в циклічних видах спорту. В роботі використовувалися наступні методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел, індукція та дедукція, абстрагування, порівняння, класифікація та систематизація. Функції теоретичної підготовки визначають роль теоретичної підготовки в системі підготовки спортсменів, що реалізується через діяльність учасників навчально-тренувального процесу та їх взаємодію [9, 10]. Висновки. Аналіз літературних джерел показав, що існуючі функції теоретичної підготовки в спорті [9, 10] мають глобальний характер і безумовно потребують специфікації і диференціації. Встановлено, що функції теоретичної підготовки в циклічних видах спорту переважно збігаються з функціями теоретичної підготовки в спорті. Разом з тим, теоретична підготовка в циклічних видах спорту передбачає наявність власних функцій: конкретизуючої, стандартизуючої, взаємозв'язуючої, організаційної, становлення та самовдосконалення спортсмена, підготовчої. Перспективи подальших пошуків у цьому напрямку передбачають, розробку реалізаційних положень теоретичної підготовки в циклічних видах спорту з урахуванням встановлених функцій.

Ключові слова:

теоретична підготовка, циклічні види спорту, функції, характеристика.

Functions of theoretical training in cyclic sports

The need for further improvement developed by Maryan Pityn [9, 10, 14] of the theoretical training in sport caused the need for specification of the functions of theoretical training in cyclic sports. We proceed from the assumption that the theoretical training in cyclic sports should correspond to the peculiarities of the structure and content of competing activities and the methodology of training athletes [11]. Therefore, we assume that the theoretical training in cyclic sports has its own functions, which determines the relevance of this work. The purpose of the study is to characterize the functions of theoretical training in cyclic sports. The following research methods were used in the work: theoretical analysis and generalization of literary sources, induction and deduction, abstraction, comparison, classification and systematization. The functions of theoretical training determine the role of theoretical training in the system of training of athletes, which is realized through the activities of the participants in the training process and their interaction [9, 10]. Conclusions. An analysis of literary sources has shown that the existing functions of theoretical training in sports [9, 10] are global in nature and definitely require specification and differentiation. It is established that the functions of theoretical training in cyclic sports mostly coincide with the functions of theoretical training in sport. At the same time, theoretical training in the cycling sports presupposes the presence of its own functions: specifying, standardizing, interconnecting, organizational, formation and self-improvement of the athlete, preparatory. Prospects for further searches in this direction include the development of the implementation provisions of theoretical training in cyclic sports, taking into account the established functions.

theoretical training, cyclic sports, functions, characteristic.

Функции теоретической подготовки в циклических видах спорта

Потребность дальнейшего совершенствования разработанных М. П. Питиным [9, 10, 14] положений теоретической подготовки в спорте вызвала необходимость спецификации функций теоретической подготовки в циклических видах спорта. Мы исходим из положения, что теоретическая подготовка в циклических видах спорта должна соответствовать особенностям структуры и содержания соревновательной деятельности и методологии подготовки спортсменов [11]. Поэтому допускаем, что в теоретической подготовке в циклических видах спорта имеются собственные функции, что и обуславливает актуальность данной работы. Цель исследования: охарактеризовать функции теоретической подготовки в циклических видах спорта. В работе использовались следующие методы исследования: теоретический анализ и обобщение литературных источников, индукция и дедукция, абстрагирование, сравнение, классификация и систематизация. Функции теоретической подготовки определяют роль теоретической подготовки в системе подготовки спортсменов, реализуется через деятельность участников учебно-тренировочного процесса и их взаимодействие [9, 10]. Выводы. Анализ литературных источников показал, что существующие функции теоретической подготовки в спорте [9, 10] имеют глобальный характер и безусловно требуют спецификации и дифференциации. Установлено, что функции теоретической подготовки в циклических видах спорта преимущественно совпадают с функциями теоретической подготовки в спорте. Вместе с тем, теоретическая подготовка в циклических видах спорта предусматривает наличие собственных функций: конкретизирующей, стандартизирующей, взаимосвязывающей, организационной, становления и самосовершенствования спортсмена, подготовительной. Перспективы дальнейших поисков в этом направлении предусматривают, разработку реализационных положений теоретической подготовки в циклических видах спорта с учетом установленных функций.

теоретическая подготовка, циклические виды спорта, функции, характеристика.

Постановка проблеми. Потреба подальшого вдосконалення розроблених М.П. Пітиним [9, 10, 14] положень теоретичної підготовки в спорті викликала необхідність специфікації функцій теоретичної підготовки в циклічних видах спорту.

Ми виходимо з положення, що теоретична підготовка у циклічних видах спорту повинна відповідати особливостям структури і змісту змагальної діяльності та методології підготовки спортсменів [11]. Тому допускаємо, що у теоретичній підготовці в циклічних видах спорту наявні власні функції, що й обумовлює актуальність цієї роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Постійне зростання досягнень у циклічних видах спорту є наслідком удосконалення окремих сторін спортивної підготовки. Водночас, якщо фізична, технічна, тактична, психологічна сторони спортивної підготовки систематично висвітлюються у науковій і науково-методичній літературі [8, 11], то питання теоретичної підготовки в циклічних видах спорту відображено лише фрагментарно [1, 2]. Разом з тим, відомо, що теоретична підготовка є невід'ємною складовою в системі багаторічного вдосконалення спортсменів. Теоретичні знання, отримані спортсменами на різних етапах підготовки, сприяють всебічному їх розвитку й удосконаленню спортивних результатів [3, 4, 13, 15].

Зв'язок роботи з науковими темами та планами. Робота виконана в межах тем: «Основи теоретичної підготовки в спорті» на 2013–2017 рр. (номер державної реєстрації 0113U000659), «Теоретико-методичні основи управління тренувальним процесом та змагальною діяльністю в олімпійському, професійному та адаптивному спорті» на 2016–2020 рр. (номер державної реєстрації 0116U003167) плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету фізичної культури та «Теоретико-методичні основи програмування і моделювання підготовки спортсменів різної кваліфікації» на 2016-2020 рр. (номер державної реєстрації 0116U005299) плану науково-дослідної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Мета дослідження – охарактеризувати функції теоретичної підготовки в циклічних видах спорту.

В роботі використовувалися наступні **методи дослідження**: теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел, індукція та дедукція, абстрагування, порівняння, класифікація та систематизація.

Результати дослідження та дискусія. Як зазначено професором М.П. Пітиним, функції теоретичної підготовки визначають роль теоретичної підготовки в системі підготовки спортсменів, що реалізується через діяльність учасників навчально-тренувального процесу та їх взаємодію [9, 10]. Разом з тим, запропоновані ним функції теоретичної підготовки в спорті мають глобальний характер і безумовно прагнуть специфікації і диференціації. Тому, незважаючи на те, що функції теоретичної підготовки в циклічних видах спорту переважно збігаються з функціями теоретичної підготовки в спорті, теоретична підготовка в циклічних видах спорту (ЦВС) передбачає наявність власних функцій: конкретизуючої, стандартизуючої, взаємозв'язуючої, організаційної, становлення та самовдосконалення спортсмена, підготовчої.

Конкретизуюча функція – полягає в уточненні, деталізації та оптимізації структури і змісту теоретичної підготовки для певного виду спорту з групи циклічних видів спорту, а також форм і методів проведення занять та контролю за її рівнем. Передбачає процес специфікації теоретичної підготовки у групі циклічних видів спорту та спортивних дисциплінах. Тобто, уведення у зміст теоретичної підготовки та надання пріоритету тим знанням, які пов'язані з особливостями змагальної та тренувальної діяльності у конкретній групі видів спорту або спортивних дисциплін, та, водночас, підбір найбільш ефективних для цієї групи видів спорту засобів і методів теоретичної підготовки.

На нашу думку, значущість цієї функції буде зростати, починаючи з етапу спеціалізованої базової підготовки. Зважаючи, що саме на цьому етапі багаторічного

спортивного вдосконалення процес підготовки набуває спеціального характеру, тобто спортсмени визначаються зі спеціалізацією у певному виді змагальної діяльності [11].

Стандартизуюча функція – приведення до єдиного стандарту структури і змісту теоретичної підготовки у видах спорту групи циклічних видів спорту для суб'єктів реалізації теоретичної підготовки.

Стандартизуюча функція сприяє:

- економічності процесу теоретичної підготовки за часом і коштами, які витрачаються на підготовку;
- дотриманню технології навчально-тренувального процесу з теоретичної підготовки;
- забезпеченню надійності результатів (так як запропоновані структура, зміст і моделі занять з теоретичної підготовки були багаторазово перевірені на практиці);
- спрощує контроль за рівнем теоретичної підготовленості спортсменів [6].

Взаємозв'язуюча функція – передбачає сформованість знань, умінь, навичок майбутніх тренерів з теоретичної підготовки у циклічних видах спорту, обумовлених об'єктивними потребами структури і змісту теоретичної підготовки спортсменів в окремому виді спорту або загалом у групі циклічних видів спорту.

Тобто, необхідність оволодіння тренерами з циклічних видів спорту певними засобами та методами теоретичної підготовки та вмінням застосовувати їх на практиці визначається їх затребуваністю у певному виді спорту або у групі циклічних видів спорту загалом.

Організаційна функція – передбачає створення структури та дотримання виконання послідовних заходів і дій під час планування та проведення навчально-тренувальних занять з теоретичної підготовки спортсменів на всіх етапах багаторічного спортивного вдосконалення. Структура заняття залежить від таких компонентів: спрямованості, тривалості, щільності, характеру та тривалості відпочинку.

Організаційна функція реалізується шляхом визначення завдань навчально-тренувального заняття, створення сприятливих умов, за яких спортсмени усвідомлюють ці завдання, чіткий розподіл функцій між спортсменами під час організації практичних робіт, вміння здійснювати короткий інструктаж про їхню діяльність на занятті, надання своєчасної допомоги спортсменам під час виконання навчально-тренувальних завдань, а також організація взаємодопомоги спортсменів на занятті. При цьому, нехтування такими етапами організації навчально-тренувального процесу як інструктаж, надання допомоги під час заняття й організація раціональної взаємодопомоги значно знижує його ефективність [12].

Функція самовдосконалення спортсмена – сприяє процесу переходу від одного рівня розвитку до іншого як діалектичної залежності (виникнення і зникнення) появи, розвитку та завершення спортивної діяльності спортсмена.

Реалізація цієї функції передбачає здійснення розумових операцій, за допомогою яких здобуваються знання, які, в свою чергу, викликають розвиток мислення, мовлення, ціннісно-мотиваційної, емоційно-вольової і діяльнісно-поведінкової сфер особистості, що сприяє готовності спортсмена до самостійної організації своєї діяльності, відповідно до поставлених завдань різного рівня складності.

Здобуття індивідуального досвіду самостійного оволодіння теоретичними знаннями дозволяє спортсмену самостійно визначити мету пізнавальної діяльності, планувати власну діяльність, організувати свою працю для досягнення мети, обирати засоби для розв'язання задач і виконувати необхідні для цього дії у певній послідовності, усвідомлювати свою діяльність та прагнути до самовдосконалення, мати навички самооцінки та самоконтролю [7].

Прогнозується, що з підвищенням спортивної майстерності спортсменів, відповідно, від етапу до етапу буде підвищуватися їх рівень теоретичної підготовленості з обраного виду спорту.

Підготовча функція – передбачає досягнення спортсменом необхідного рівня теоретичної підготовленості, шляхом поглиблення, уточнення, систематизації знань,

удосконалення на їх основі умінь і навичок з обраного виду спорту. Це в перспективі може скласти базу для оволодіння ним навичками інструктора з обраного виду спорту чи професією тренера-викладача [5].

Реалізація підготовчої функції теоретичної підготовки формує:

- 1) загальні та спеціальні знання з теоретичної підготовки;
- 2) понятійний апарат;

3) здатність оволодіння та використання на практиці різноманітних методів, прийомів і засобів теоретичної підготовки з метою передачі теоретичних знань спортсменам.

Дана функція реалізується поступово на кожному етапі багаторічного спортивного вдосконалення і передбачає використання засобів і методів теоретичної підготовки в спорті.

Висновки.

Аналіз літературних джерел показав, що існуючі функції теоретичної підготовки в спорті [9, 10] мають глобальний характер і безумовно потребують специфікації і диференціації.

Встановлено, що функції теоретичної підготовки в циклічних видах спорту переважно збігаються з функціями теоретичної підготовки в спорті. Разом з тим, теоретична підготовка в ЦВС передбачає наявність власних функцій: конкретизуючої, стандартизуючої, взаємозв'язуючої, організаційної, становлення та самовдосконалення спортсмена, підготовчої.

Перспективи подальших пошуків у цьому напрямку передбачають, розробку реалізаційних положень теоретичної підготовки в циклічних видах спорту із урахуванням встановлених функцій.

Список літературних джерел:

1. Богуславська В. Ю. Інноваційні структура та зміст теоретичної підготовки на етапі початкової підготовки у веслуванні на байдарках і каное. Український журнал медицини, біології та спорту. Том 4, № 3 (19). С. 33-38.
2. Богуславська В.Ю., Пітин М.П. Пріоритетність засобів теоретичної підготовки у навчальному процесі майбутніх тренерів-викладачів з циклічних видів спорту (на матеріалі опитування викладачів вишів). Фізична активність, здоров'я і спорт. 2017. №4 (30). С. 32-39.
3. Богуславська В.Ю., Пітин М.П., Бріскін Ю.А. Принципи теоретичної підготовки в циклічних видах спорту. Фізична активність, здоров'я і спорт. 2018. №1(31). С. 10–15.
4. Бріскін Ю., Пітин М., Задорожна О. Освіченість фехтувальників з теорії обраного виду спорту та олімпізму на різних етапах багаторічної підготовки. Теорія та методика фізичного виховання. X., 2012. № 5 (91). С. 3-7.
5. Евсеев С. П., Шапкова Л. В. Адаптивная физическая культура: Учебн. пособие. М.: Советский спорт, 2000. 240 с.
6. Клименко Л.П., Пізінцалі Л.В., Александровська Н.І., Євдокимов В.Д.; [під редакцією д.т.н. проф. В.Д. Євдокимова]. Метрологія, стандартизація та управління якістю: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. Частина I. 2011. 252 с.
7. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навчальний посібник. К., 2007. 656 с.
8. Основи побудови тренувального процесу в циклічних видах спорту: збірник наукових праць [Електронний ресурс]. Харків: ХДАФК, 2018. Вип.2. 206 с. Режим доступу : http://journals.uran.ua/cvs_konf/issue/archive.
9. Пітин М. Загальна характеристика концепції теоретичної підготовки у спорті. Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фіз. виховання,

References:

1. Bohuslavskaya V.Yu. Innovative structure and content of theoretical training at the stage of initial preparation in rowing on canoes and canoes. Ukrainian Journal of Medicine, Biology and Sports. Vol. 4, No. 3 (19). Pp. 33-38.
2. Bohuslavskaya V.Yu., Pitin M.P. (2017). Priority of means of theoretical training in the educational process of future trainers-teachers from cyclic sports (based on the survey of teachers of higher education). Physical activity, health and sports. No. 4 (30). pp. 32-39.
3. Bohuslavskaya V.Yu., Pitin M.P., Bryskin Y.A. (2018). Principles of theoretical training in cycling sports. Physical activity, health and sports. No. 1 (31). Pp. 10-15.
4. Bryskin Yu., Pitin M., Zadorozhnaya O. (2012). Education of fencer on the theory of the chosen sport and olympias at different stages of long-term preparation. Theory and methods of physical education. X., № 5 (91). Pp. 3-7.
5. Evseev S.P., Shapkova L.V. (2000). Adaptive Physical Culture: Training. allowance. M.: Soviet Sport, 240 p.
6. Klimenko L.P., Pizzinali L.V., Aleksandrovskaya N.I., Evdokimov V.D.; (2011) [edited by V.D. Evdokimova]. Metrology, Standardization and Quality Management: a manual [for students in higher education]. Mykolaiv: Journal of the BSU them. Petro Mohyla., Part I. 2011. 252 p.
7. Moiseiuk N.E. (2007). Pedagogy: a manual. K., 656 p.
8. Fundamentals of the construction of a training process in cyclic sports: a collection of scientific works (2018). [Electronic resource]. Kharkiv: KDAFK, Iss.2. 206 p. Access mode: http://journals.uran.ua/cvs_konf/issue/archive.
9. Pitin M. General characteristics of the concept of the theoretical training in sport. Young sports science of Ukraine: Coll. of sci. works on the field of phys. education, sports and human health; for community edit Ye.N. Prystupa L.: LDUFK, 2014. Iss. 18, vol. 1. Pp. 213-218.

спорту і здоров'я людини; за заг. ред. Є. Н. Приступи. Л.: ЛДУФК, 2014. Вип. 18, т. 1. С. 213–218.

10. Пітин М.П. Теоретична підготовка в спорті: монографія. Львів, ЛДУФК, 2015. 372с.

11. Платонов В.Н. Система підготовки спортсменів в олімпійському спорті. Общая теория и ее практические приложения: учебник [для тренеров] : в 2 кн. К.: Олимп.лит. Кн. 1., 2015. 680 с.

12. Шатун В.Т. Основи менеджменту: Навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. 376 с.

13. Pityn M., Briskin Y., Zadorozhna O. Features of theoretical training in combative sports. Journal of Physical Education and Sport. 2013. Vol. 13 (2). P. 195–198.

14. Technical devices of improvement the technical, tactical and theoretical training of fencers / Briskin Yu., Pityn M., Zadorozhna O., Smyrnovskyy S., Semeryak Z. Journal of Physical Education and Sport. 2014. Vol. 3. P. 337–341.

15. Viktoria Bohuslavska. Priority of theoretical preparation for cyclic sports (on the material of examination of sportsmans and trainers). Studies in Sport Humanities. 2017. № 21, PP. 29-36 DOI: 10.5604/01.3001.0011.7038

10. Pityn M.P. (2015). Theoretical training in sport: monograph. Lviv: LSUFK, 372 h.

11. Platonov V.N. (2015) The system of training athletes in the Olympic sport. General theory and its practical applications: a textbook [for trainers]: in 2 books. K.: Olimp. Lit. Prince 1., 680 p.

12. Shatun V.T. (2006). Fundamentals of Management: A Manual. Mykolayiv: Journal of Petro Mohyla MSUU 376 p.

13. Pityn M., Briskin Y., Zadorozhna O. (2013) Features of theoretical training in combative sports. Journal of Physical Education and Sport. Vol. 13 (2). P. 195–198.

14. Pityn M., Briskin Yu, Zadorozhna O., Smyrnovskyy S., Semeryak Z. (2014). Technical devices of improvement the technical, tactical and theoretical training of fencers, Journal of Physical Education and Sport. Vol. 3. P. 337–341.

15. Viktoria Bohuslavska. (2017). Priority of theoretical preparation for cyclic sports (on the material of examination of sportsmans and trainers). Studies in Sport Humanities. № 21, Pp. 29-36 DOI: 10.5604/01.3001.0011.7038

DOI:

Відомості про авторів:

Богуславська В.Ю.; orcid.org/0000-0003-3609-5518; vik.bogusl@gmail.com; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м.Вінниця, 21000, Україна.